

Status en aantalsevolutie van de Rode Wouw *Milvus milvus* in Europa

Eddy Gadeyne

Inleiding

De Rode Wouw staat op de Rode Lijst van bedreigde stootvogels en is een op wereldschaal bedreigde vogelsoort. Het is dan ook terecht dat deze prachtige vogel meer aandacht en extra bescherming verdient, vandaag én in de toekomst.

In dit artikel gaan wij na hoe de aantallen er vroeger uitzagen en hoe groot de huidige populatiedichtheid in Europa nog is. Volgens de jongste schattingen zouden er maximaal zo'n 13.000 à 14.000 broedparen zijn overgebleven en slechts een drietal landen hebben nog een populatie van redelijke omvang. Dat zijn Spanje, Frankrijk en Duitsland. In de overige Europese landen hebben wij nog slechts enkele kleine relictpopulaties, waarvan de omvang zich gelukkig wel in stijgende lijn beweegt.

Materiaal en methoden

Ondergetekende tracht de Europese broedvogelpopulatie en haar huidige trends te onderzoeken en te volgen. Hiertoe werden reeds heel wat gegevens, publikaties en waarnemingen doorgenomen en verwerkt en er werden verscheidene ornithologen aangeschreven. Van enkele regio's werden ook regionale avifauna's geraadpleegd en veel artikelen uit buitenlandse tijdschriften en de lokale of nationale 'waarnemingsrubrieken' doorgenomen en verwerkt. Het uitgebreide, zelfs jarenlange literatuuronderzoek en verwerken ervan werden al een studie op zich. De gegevens werden aangevuld met eigen waarnemingen en bevindingen. Van sommige landen en regio's zijn er nog behoorlijk grote hiaten en daarvan is de huidige status zo goed als onbekend. Gelukkig is er binnen de ornithologische wereld wel veel extra interesse voor deze soort, uiteraard omdat het hier om een bedreigde vogelsoort gaat. In verscheidene landen werden censusonderzoeken, populatie-onderzoeken en zelfs reintroductieprogramma's uitgevoerd en van deze gunstige ontwikkelingen hebben wij dankbaar gebruik kunnen maken.

Geografische verspreiding

De Rode Wouw is een typische Westpalearktische dagstootvogel die voorkomt in twee ondersoorten: de nominaatvorm 'milvus' heeft zijn verspreidingsgebied in Europa, Klein-Azië en het Midden-Oosten en Noord-Afrika, terwijl de 'fasciicauda'-vorm uitsluitend voorkomt op de Canarische en Kaapverdische Eilanden. Het huidige broedgebied van de 'milvus' bestaat nog slechts

uit een gering aantal landen: België, Nederland (onregelmatig), Duitsland, Frankrijk, Spanje, Portugal, Italië, Zwitserland, Oostenrijk, Luxemburg, Denemarken, Zweden, Groot-Brittannië, Tsjechië, Slowakije, Hongarije, Polen, Roemenië, Joegoslavië, Bulgarije en Rusland inclusief voormalige republieken (Collar, N.J. 1988, Evans et al 1991). In enkele andere landen treffen wij de soort nog slechts aan als doortrekker of winter-

Nest met twee jongen van Rode Wouw.

Tekening: Marius Kolvoort.

gast en daar is de vogel als broedvogel verdwenen. Het betreft de landen Noorwegen, Albanië (broedvogel?), Griekenland, Midden-Oosten, Cyprus, Israël, Egypte, Algerië, Tunesië, Malta, Marokko en de Canarische Eilanden. Tot voor enkele decennia broedde de soort wel in deze landen, maar is om vele redenen uitgestorven of uitgeroeid.

In de huidige broedvogelpopulaties hebben wij in de meeste gevallen wel met een toename te doen, mede dank zij inspanningen van lokale ornithologen.

De indeling van het volgende overzicht van de populaties van de Rode Wouw is volgens de geografische ligging van de broedgebieden.

Noord-Europa

Zweden

Thans doet de Zweedse populatie het erg goed. De laatste tientallen jaren is de populatie hier zo goed als verdubbeld, mede dank zij speciale beschermingsmaatregelen. In 1980 werden er vijftig paren geteld, terwijl er in 1986 en 1989 respectievelijk reeds 150 en meer dan 200 paren voorkwamen. Het broedsucces is hier vrij hoog: gemiddeld bedraagt het aantal nestjongen twee jongen per succesvol nest. Deze toename zet zich reeds door sinds de jaren zeventig en vooral in Zuid-Zweden wordt een duidelijke toename vastgesteld, die vooral te danken is aan extra wintervoederingsacties, de verminderde jacht op stootvogels en van verbeterende milieu-omstandigheden door het verminderen van pesticidegebruik. Vroeger kwam de Rode Wouw ook voor tot in Midden-Zweden. Tussen 1850 en 1900 begonnen de grote uitroeiingscampagnes van stootvogels en uilen. In de jaren zeventig werden slechts veertig paren geteld, verspreid over drie provincies (Schönan, Småland, Södermanland) (Cramp et al 1980). Reeds in 1914 is de Rode Wouw hier een beschermde vogelsoort en nadien stabiliseert het aantal zich. Enkele belangrijke overwinterings- en trekgebieden bevinden zich in de regio rond Klingavalsan, het meer Krankesjön en rond Malmöhus.

Denemarken

In tegenstelling tot de Zweedse heeft Denemarken slechts een zeer kleine populatie, welke zich op natuurlijke wijze heeft gevestigd en zelfs licht toeneemt. De jongste decennia worden steeds meer broedpogingen ondernomen. In de negentiende eeuw kende Denemarken een grote populatie. Tussen 1920 en 1970 broedde de vogel daar nog slechts erg onregelmatig en pas sinds 1970 is de Rode Wouw terug als vaste broedvogel. In de periode 1980-1989 werden 10-15 paren geteld, waarvan de meeste in Zuidoost-Jutland. Het aantal jongen per succesvol nest is vrij hoog, ongeveer 2,1. Suetens (1992) schat de populatie momenteel op zo'n twintig broedparen. Dit aantal betekent een viervoud in vergelijking met slechts één decennium geleden, Cramp et al (1980) schat hun aantal op niet meer dan drie à zes paren.

Noorwegen

De Rode Wouw is in dit land momenteel zo goed als verdwenen. Tot rond 1880 kwam een kleine broedpopulatie rond Østfold voor. Nadien werd de soort zeldzaam, hoewel er nog wel regelmatig enkele exemplaren worden waargenomen. Volgens Cramp (1980) waren er in de 19de eeuw zo'n vier broedgevallen en volgens Ortlieb (1982) is de Rode Wouw hier verdwenen sinds 1910 en er vonden daarna geen broedgevallen meer plaats. Vroeger broedde de soort vooral in het zuiden van Noorwegen.

Oost-Europa

In het volgende deel behandelen wij alle landen in Oost-Europa en het voormalige Oostblok, uitgezonderd Duitsland. Wij zien een kleine, maar toenemende populatie, die echter, in vergelijking tot Midden- en Zuid-Europa, qua aantallen slechts weinig voorstelt.

Polen

De laatste jaren kunnen wij opnieuw een verbetering vaststellen van het aantal broedparen. Volgens Evans & Pienkowski (1991) en Gensbøl (1986) broeden er sedert de jaren tachtig alweer zo'n driehonderd paren. Suetens (1992) schatte het aantal slechts op 200-250 paren. Sinds de 19de eeuw stelde men hier een sterke afname vast. In de jaren zestig waren er minimaal tachtig paren en in 1971 niet meer dan vijftig paren. Belangrijke broedgebieden bevonden (en bevinden zich momenteel) vooral in het westen en noordwesten van het land. In het westelijke Pommeren broeden ruim zestig paren, maar in het oosten en Centraal-Polen is de soort een schaarse broedvogel. In het westen werd een toename vastgesteld. De Rode Wouw ziet men niet rond de bergachtige regio's in het zuiden. Volgens Glutz von Blotzheim (1971) liggen enkele 'historische' broedgebieden in regio's rond Pommeren, Mazurië, Beskiden, Notec Wathe en de Oder. Rond 1955 was de Rode Wouw een onregelmatige broedvogel. Volgens Grimmet & Jones (1989) broeden enkele paren in verschillende gebieden in Szczecin (ruim zestig paren), Koszalin (meer dan tien paren), Słupsk (vijf paren), Gorzów (enkele), Zielona Góra en Wrocław. Geïsoleerd broeden hier en daar enkele paren.

Hongarije

De Rode Wouw is in Hongarije een zeer zeldzaam voorkomende soort en een bijna verdwenen broedvogel. Een sterke afname heeft zich de laatste decennia voortgezet en in de jaren vijftig werden slechts dertig paren geteld. Rond het einde van de jaren zeventig schatte Cramp (1980) nog slechts vier à vijf paren voor het hele land. Begin jaren zeventig broedde de Rode Wouw nog rond Hanság. In de jaren zeventig werden iets meer dan dertig paren geteld en de vogels broeden er rond het Bakonygebergte. Bükk-Sator-gebergte en enkele meer geïsoleerde gebieden rond Felsőtárkány, Kemencepatak, Börzsönygebergte, Vértes, Bakony en rond het komitaat (provincie, red.) Somogy. Recent broedde de Rode Wouw ook rond Kiskörös, Sarkad,

In de landen rond de Middellandse Zee is de Rode Wouw als broedvogel praktisch verdwenen.
Foto: J. van 't Hof.

Proszlő, Gyöngyös en Lengyel. Ook de middelgebergten zijn van belang geweest als broedplaats. In de jaren tachtig broedden er nog een drietal paren.

Bulgarije

Er zijn ons geen recente broedgevallen meer bekend, maar in de jaren dertig werd de soort nog wel waargenomen in het broedseizoen. Waarnemingen rond de jaren vijftig zijn geconcentreerd rond Kranevo, Burgas, Provadija, Celopečene en Pánčarevo en, eerder, rond het Strumadal en het Reservaat Srebarna. Volgens de jongste gegevens zou het laatste zekere broedgeval dateren uit 1969 (Evans & Pienkowski 1991). Volgens anderen zouden er mogelijk nog een viertal paren broeden. Het verdwijnen van de soort is mede te wijten aan sterke vervolging en het massaal omhakken van de laaglandbossen.

Roemenië

Waarschijnlijk is de Rode Wouw in Roemenië als broedvogel verdwenen, maar omstreeks 1980 zouden er nog tien paartjes hebben gebroed. Suetens (1992) noemt hun aantal zeer beperkt. Gelukkig zijn vrijwel alle stootvogels in het land wettelijk beschermd en de meeste soorten nemen weer toe als broedvogel.

Tsjechië en Slowakije

Ook deze Oosteuropese populatie stelt helaas maar erg weinig voor, Suetens (1992). In de jaren zestig was de Rode Wouw een spaarzame broedvogel in het oosten en zeldzaam in het midden en westen van het land. In het oosten broedden toen ongeveer dertig paren rond Uszka,

Beskydy, Sloveňský en Slowakije. In het centrale gedeelte in het westen broedden enkele paren en er waren ook nog enkele paren in de Kleine Karpaten. In de 19de eeuw broedde de soort in Bohemië rond Stara Obara Vrouwenberg en rond de 'Nieuwhuis'-regio. Omstreeks 1945 werd een toename gesignaleerd, maar rond het einde van de jaren zeventig was er een opmerkelijke daling, zodat er toen niet meer dan twintig tot vijftientwintig paren broedden (Cramp 1980 Gensbl). Zowel Evans & Pienkowski (1991) als Gensbl (1986) schatten het huidige aantal op twintig (à vijftientwintig) tot dertig paren.

Belangrijke broedgebieden liggen nu rond Sou-tok (Moravië), met zo'n zeven paren (zuidwesten), Slanske-heuvels en verder in Slowakije in het Donaugebied, Podunaji (vijf tot tien paren), Vihorlatet bergen het grensgebied met Hongarije. Sinds 1975 is de Rode Wouw toegenomen in het westen, waaronder in Bohemen en Moravië. In 1989 werden vijf tot vijftientwintig paren geteld, waarvan tien paren in Zuid-Moravië.

Voormalig-Joegoslavië

Wij beschikken over erg weinig recente gegevens uit dit land, als gevolg van de voortslepende burgeroorlog en onzekere toestand aldaar. Evans & Pienkowski (1991) zijn van mening dat de soort hier sedert 1982 is verdwenen. Ortlieb (1982) vermeldde ze nog als een zeldzame broedvogel en er zijn broedgevallen bekend rond Belgrado, Servië (Nišor), Uchatar Skydra, Zuid-Macedonië en Bitolj. Vroeger was de Rode Wouw vooral verspreid in het noorden en in Macedonië.

De achteruitgang dateert reeds vanaf begin deze eeuw en in 1968 vond het laatste broedgeval plaats aan de Sava. Er worden nog mogelijke en recente broedgevallen opgegeven uit Vojvodina (Bosutskabossen) en Vrsakibreg (Grimmet & Jones 1989).

Midden-Europa

Twee kerngebieden met grote, stabiele broedpopulaties bevinden zich in Midden-Europa, met name in Duitsland en Frankrijk. Samen omvatten ze verscheidene duizenden broedparen.

Duitsland

Tegenwoordig bevat de Duitse rode-wouwenpopulatie vrijwel de meest vitale en uitgebreide populatie van Europa, maar dat is niet altijd zo geweest. In het voormalige West-Duitsland nam de populatie, vooral door vervolging, sterk af sinds de tweede helft van de vorige eeuw. Na de Tweede Wereldoorlog nam hun aantal weer toe, maar sinds de jaren vijftig en zestig is weer een afname te constateren. Vanaf de jaren zeventig tot heden verbeterde de situatie gelukkig weer. Omstreeks het begin van de jaren tachtig steeg de populatie tot 2000 paren en bedraagt in het westelijke deel van Duitsland zo'n 1.700 à 2.200 paren. Belangrijke broedgebieden liggen in Beneden-Saksen en Hessen, met elk circa 600-800 paren. Andere belangrijke gebieden, met elk zo'n 100-200 paren, bevinden zich nog in Beieren, Baden-Württemberg en in Noordrijnland-Westfalen.

Volgens Evans & Pienkowski (1991) zou zich de laatste jaren een lichte afname manifesteren, vooral doordat het aantal overwinterende Vrouwen zou afnemen. Toch hebben wij nog niet te maken met een duidelijke afname, maar er is eerder sprake van een stabilisatie. In 1971 werden slechts 500 paren geteld (Cramp 1980) en in 1975 werden slechts 1.100 paren geteld in het voormalige West-Duitsland (Ortlieb 1982). De populatie in het oostelijke deel van Duitsland bedroeg einde jaren zeventig zo'n 1.200-1.400 paren, maar de omvang was tegen 1986 al gestegen tot ruim 2.500 paren. Het gemiddelde reproductiesucces bedraagt ruim 2,3 jongen per nest, dat vrij hoog is voor West-Europa.

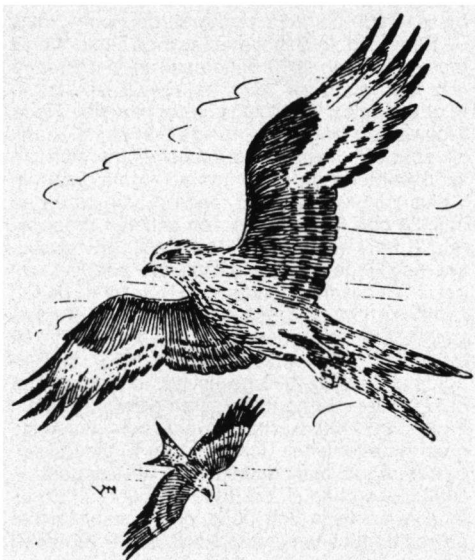
Tegenwoordig zou de totale populatie voor geheel Duitsland zo'n 4.500-4.700 paren zijn (Evans & Pienkowski 1991), maar rond het midden van de jaren tachtig werden niet meer dan 3.500 paren geschat (Gensbøl 1986). De huidige rode-wouwenpopulatie in Duitsland is verdeeld over Baden-Württemberg, Beieren, Hessen, Rijnland-Palts, Hunsrück-Eifel, Saarland, Noordrijnland-Westfalen, Nedersaksen, Sleeswijk-Holstein, Helgoland en in het oostelijke deel beperken deze zich vooral tot Brandenburg, de noordelijke heidegebieden, de moerasbossen rond de Elbe, Saal en Bode, Oberlausitz, Dessau, Maagdenburg, Noord-Harz, Thüringen en de regio's tussen Leipzig-Chemnitz en Dresden. Volgens gegevens van Ortlieb (1989) is de populatie sinds de jaren tachtig als volgt verdeeld: regio Rostock-Neubrandenburg-Schwerin 1.150 paren, Potsdam-Frankfurt am Oder Cottbus circa 100-120 paren, Maagdenburg 900 paren, Halle en omgeving 1.450 paren, Erfurt 200 paren, Suhl en omgeving: 140 paren, Gera en omgeving: 80 paren, Leipzig: 70 paren, Chemnitz en omgeving vijf tot tien paren en Dresden heeft een kleine populatie van circa 55-73 paren. Rond midden jaren tachtig zouden volgens Ortlieb zo'n 4.200 paren hebben gebroed.

Frankrijk

Een andere gezonde populatie bevindt zich in Frankrijk, waar ruim 2.300-2.900 paren broeden (Suetens 1991). Ook Evans & Pienkowski (1991) komen voor begin van dit decennium tot de zelfde aantallen. De Franse populatie kende vele fluctuaties. In de jaren zestig en zeventig was hun aantal met ruim 60-70% gedaald ten opzichte van de vorige decennia. Rond de jaren zeventig fluctueerde hun aantal rond 500-1.000 paren. Pas sinds de jaren tachtig is hun aantal toegenomen.

In het Franse Lotharingen ligt het zwaartepunt van de populatie, in het westen en noordwesten, verder nog zuidwaarts tot Bourgondië en rond Bourbon. Ook komt de soort nog voor in de noordelijke Pyreneeën. In de regio Auxois stelde men in 1966 slechts acht paren vast, maar in 1975 waren er al veertig paren. In Lorraine zijn er ruim 740-790 paren, terwijl er in Franche-Comté vroeger 700-1.000 paren broedden, dat waren in 1990 nog 400 paren.

In de Champagne-Ardenne broedden recentelijk nog gemiddeld ruim 500 paren en in de

De Rode Wouw is een op wereldschaal bedreigde stootvogel, die in de toekomst nog veel aandacht verdient.
Tekening: Marius Koivoort.

Midden-Pyreneeën rond 1.000 paren. Enkele andere (kleinere) populaties bevinden zich in het Centraal-Massief, Auvergne en Bourgondië. In de Champagnestreek nam de soort recent af door een sterke cultivering van vele biotopen en het verdwijnen van geschikte biotopen en overwinteringsgebieden. Op lokaal vlak betekent ook zowel illegale als legale vergiftiging nog een sterke bedreiging, bijvoorbeeld in de Haute-Marne waar vrij veel gif wordt gebruikt bij muisenplagen. In de westelijke Marnestreek spelen vooral vergiftiging, klemmen en afschot van onder andere stootvogels een rol bij de afname. De populatie in Corsica is aan het begin van de jaren negentig vrij stabiel en wij kunnen die op 100-180 paren schatten. Gelukkig is de Rode Wouw hier wel wettelijk beschermd, maar het gebruik van vergif en strychnine tegen Vossen is een groot gevaar voor de landelijke populatie. Gemiddeld bedraagt het broedsucces hier ruim twee jongen per succesvol nest (Evans & Pienkowski 1991).

Groot-Brittannië

De Rode Wouw was vroeger een sterk verbreide en talrijke vogel, die in de Middeleeuwen zelfs in de steden en dorpspleinen te zien was en als opruimer van afval een alledaags beeld was in de stad. Volgens Ortlieb (1982) broedde de soort sinds midden van de 18de eeuw in Schotland en Engeland. Volgens Cramp (1980) ging de soort reeds vanaf einde 18de eeuw begin 19de eeuw achteruit. Nog in de vorige eeuw broedde hij in vrijwel alle streken en ten gevolge van vervolging verdween de Rode Wouw rond begin deze eeuw in zowel Engeland, Schotland als Ierland. Reeds

tussen 1830 en 1854 verdween de Rode Wouw uit Engeland. In Schotland werd de Rode Wouw tussen 1879 en 1890 uitgeroeid en in Yorkshire was dat reeds in 1870 het geval. Alleen in Midden-Wales overleefde een handvol Rode Wouwen en langzaam groeide hun aantal, dank zij speciale nestbeschermingsmaatregelen. In 1905 werden nog elf tot twaalf vogels geteld in Wales, in 1920 waren er reeds twintig paren en in 1954 nog 55 individuen en achttien broedparen. In 1989 werden 69 paren in Wales broedsucces nog hoger. Op 62 nestelende paartjes vlogen ruim zeventig jongen uit. Nog beter deden ze het in 1992. Er werden 97 paren geteld waarvan 81 effectief broedden en waarvan ruim 96 jongen het nest verlieten (Davis 1993). Het recordpeil werd in 1993 gevestigd, toen vaststond dat er meer dan honderd paren aanwezig zijn in Wales. In 1992 werden tevens ook de eerste broedgevallen voor Schotland en Engeland opgetekend, na vele decennia van afwezigheid. In 1992 vlogen tien jonge Rode Wouwen uit Engeland en ééntje in Schotland, dit als resultaat van de reïntroductieprojecten sinds 1989. Voorheen (tot omstreeks 1980) was het broedsucces per nest uiterst laag. Slechts 40% van alle nesten was succesvol, nu is dit reproductiesucces veel hoger. Aan het begin van de jaren vijftig bedroeg hun aantal slechts vijftien paren en in 1970 al zo'n dertig paren, in 1976 34 paren. In 1981 werden 46 paartjes geteld. In de jaren zeventig bedroeg de mortaliteit in Wales ruim 18% bij alle leeftijdsgroepen van de populatie. Sindsdien was er een sterke verbetering, mede dank zij de afgenomen jacht en vervolging, de betere situatie van de voedselbronnen en tegenwoordig ook dank zij recente reïntroductieprogramma's in Engeland en Schotland sinds 1989 met de inzet van vele tientallen jonge vogels uit Zweden en Spanje. In Groot-Brittannië wordt hun aantalsevolutie jaarlijks op de voet gevolgd en er werden al opmerkelijke successen geboekt dank zij deze wederinvoeringsacties. Tegenwoordig broedt de wouw niet enkel in Wales (nog steeds het kerngebied van de Britse populatie), maar ook in Engeland en Schotland. Helaas worden de laatste jaren nog steeds verscheidene wouwen vergiftigd door het innemen van vergiftigd aas. Jaarlijks worden in Groot-Brittannië grote aantallen stootvogels en roofdieren gedood en vervolgd.

Zwitserland

De laatste jaren kunnen wij weer een opmerkelijke aantalstoename constateren van de rode-wouwenpopulatie. Volgens Evans & Peinkowski (1991) zouden er momenteel zo'n 235-300 paren broeden. In 1979 waren dat er slechts zo'n 150 (Gensbøl 1986). Ook Suetens (1992) schatte onlangs hun populatie op nauwelijks 150 paren. In de jaren zestig en zeventig bedroeg de populatie ruim negentig paren. Omstreeks 1987 werd een duidelijke aantalstoename vastgesteld in de Jura en in het laagland van Midden-Zwitserland. In verhouding met de periode 1972-1976 is dat een sterke toename. Tegenwoordig constateren wij een toename van ruim 50 tot 100%. Het noorden van het land is een belangrijk broed- en overwin-

teringsgebied en in het zuiden werden twee nieuwe overwinteringsgebieden vastgesteld in de periode 1987-1988. Er is tevens een opmerkelijke uitbreiding naar het zuidelijke Juragebied, maar de voornaamste populaties liggen nu rond Clos du Doubs en St.-Ursanne. Ruim tweederde deel van de populatie broedt nu in het Juragebied. Daarnaast broeden nog behoorlijke aantallen rond Ajoie, Basler, Rijnland, rond Aare-rivier en verder nog sporadisch in de Thur, Broyeal, Meer van Zürich en rond de rivieren Wigger, Sure, Reus, Glätt en Tob.

Benelux

België

De Rode Wouw is nooit erg algemeen, laat staan talrijk, geweest in België. In de periode tussen 1922 en 1973 zou de soort hier waarschijnlijk zelfs niet hebben gebroed, maar vanaf 1973 broedt de soort regelmatig. Tegenwoordig zelfs in toenemend aantal. Tussen 1973 en 1978 waren er één tot tien paren en in de tien daaropvolgende jaren tussen 1979 en 1989 waren dat er 15-20 paren (Suetens 1992, Evans & Pienkowski 1991). Volgens de Belgische broedvogelatlas, waarin gegevens verzameld zijn over de periode 1973-1977, waren er in die periode slechts één tot zes broedgevallen per jaar (Devillers et al 1988). Het totale, gemiddelde aantal broedparen in de jaren zeventig wordt op ruim circa tien paren geschat. De verspreiding als broedvogel in België beperkt zich bijna uitsluitend tot Zuid- en Zuidoost-België, met één zeker broedgeval in Vlaanderen in de jaren zeventig (Assenede, Oost-Vlaanderen). De broedgebieden bevinden zich vooral in Lotharingen, Hoge Venen, Oostkantons, Zuid-Namen en het Samber- en Maasgebied. In de provincie Luxemburg is er een vrij dichte bezetting. In de noordoostelijke Ardennen is er een recente uitbreiding. De Rode Wouw broedde er zeker van eind vorige eeuw tot omstreeks begin deze eeuw, maar verdween daarna enkele decennia als broedvogel. In Vlaanderen is het een toevallige broedvogel waarvan naast het ene geslaagde broedgeval, ook enkele mislukte broedgevallen bekend zijn: Mol-Postel, Ravels en te Oostkamp-Lippelo.

De Rode Wouw is een najaarstrekker in klein aantal, maar sinds het eind van de jaren zeventig ook een jaarlijkse wintergast en overwinteraar, al zijn in de jaren zeventig vrijwel geen winterwaarnemingen opgetekend. Tegenwoordig overwinteren steeds meer Rode Wouwen in Midden-Europa, vooral door een reeks zachte winters de laatste jaren, een verbeterde situatie van het prooidierenbestand en door een recente toename in de buurlanden. Hun aantal is stabiel of neemt lokaal iets toe.

Nederland

De Rode Wouw is in Nederland een zeer zeldzame broedvogel, die het zeer moeilijk blijkt te hebben zich er als broedvogel te handhaven. Nochtans zijn er verscheidene geschikte biotopen aanwezig, maar de vervolging en lokale vergiftiging van roofvogels schijnen de soort danig par-

Ondanks dat er verscheidene geschikte biotopen in Nederland zijn, komt de Rode Wouw als broedvogel praktisch niet in ons land voor.

Foto: Jan van Hotten.

ten te spelen. Het laatste broedgeval in de vorige eeuw vond plaats in 1852. Pas sinds de jaren zeventig broedt de Rode Wouw, zij het onregelmatig, in Nederland met één of enkele paartjes. Zekere en waarschijnlijke broedgevallen vonden zich vooral plaats in het oostelijke en zuidelijke deel van Nederland en langs de Duits-Belgische grens. Sinds 1975 is het aantal overzomeringsen wat talrijker en er was sprake van een uitbreiding in westelijke richting vanuit Duitsland. In 1976 vond één broedgeval plaats in Noord-Brabant, in 1977 in Twente. Het paar van 1976 had een tweetal jongen, welke uitvlogen, terwijl in 1977 één nest succesvol was met twee jongen en een tweede nest werd vernield tijdens het broeden. In de periode 1976-1977 broedden maximaal drie tot vijf paren, evenals in de periode 1978-1983. In 1982 broedde ook zeker één paartje in Midden-Limburg, ook bij dat nest bestond het nestsucces uit twee jongen (Van Lier 1983). Volgens onderzoek, lijkt uitbreiding nog mogelijk in oostelijk Nederland, vooral niet ver van de Duitse broedgebieden en waar enige geschikte broedbiotopen gelegen zijn. Vele overzomeringsgevallen bevinden zich in Drenthe en op de Veluwe. Belangrijke overwinteringsgebieden liggen rond Zandvoort-Winterswijk en vooral is ook Noord-oost-Nederland van belang. Volgens Suetens (1991) kunnen wij het broedbestand voor Nederland ramen op maximaal zo'n vijf paren. Volgens recent onderzoek worden geregeld vergiftigde Rode Wouwen gevonden en voor onderzoek binnen gebracht. De vindplaatsen liggen voornamelijk

verspreid over Noordoost- en zuidelijk Nederland. Volgens het CDI dat reeds lang deze onderzoeken uitvoert, werden tussen 1975 en 1988 maar liefst 41 gestorven Rode Wouwen binnen gebracht, waarvan er 38 waren vergiftigd (Smit en Colijn 1989). In 1988 werden maar liefst elf dode Rode Wouwen gevonden.

Omdat Rode Wouwen echte aaseters zijn, wordt het eten van giftig voedsel juist deze vogel fataal. Gifstoffen als strychnine en diverse landbouwvergiften worden regelmatig aangewend om predatoren en stootvogels uit te schakelen. De Rode Wouw is daarvan vaak onbedoeld het slachtoffer. Ook blijkt dat de Rode Wouw weleens het slachtoffer wordt van kraaienvangkooien (Haverschmidt 1983).

Luxemburg

Ook in Luxemburg doet de Rode Wouw het vrij goed. De soort neemt er sinds 1940 toe. In die tijd broedden rond de twaalf tot vijftien paren, tegenwoordig zijn het er maximaal vijftien tot twintig. Ook Ortlieb geeft voor de jaren zestig en zeventig gemiddeld drie tot veertien paren op (Ortlieb 1982). De voornaamste broedgebieden zijn gelegen in de Haute-Sûre, het Eifelgebied en de zuidelijke Ardennen, waar maximaal een tiental paren broeden. Enkele paartjes vinden wij in Zuidwest- en Zuidoost-Luxemburg, rond Remerschen-Winrange. Grimmet & Jones (1989) schatten de huidige populatie op maximaal veertien tot zestien paren.

Zuid- en Zuidoost-Europa

Spanje

Naast de Duitse populatie is de Spaanse broedvogelpopulatie zo'n beetje het hoofdkerngebied van de Rode Wouw in Europa, hoewel de Rode Wouw er wel in de meeste regio's, ten opzichte van enkele decennia terug, is afgenomen. Algemeen wordt aangenomen dat er nog 2.500-3.000 paren broeden. Reeds in de jaren zestig bleek de soort achteruit te gaan in Centraal-Spanje, waar het aantal met ruim 70% afnam. In de jaren zeventig zette deze achteruitgang zowat overal door, het meest in het zuiden, westen en zuidwesten van het land. In de jaren zeventig schatte men het aantal broedvogels op slechts 1.000 paren, hetgeen aan de lage kant lijkt.

Anderen menen dat er rond 1980 ruim 3.000 - 10.000 paren moeten hebben gebroed en in 1987 waarschijnlijk tussen 1.000 en 3.000 paren. In 1975 zou het aantal echter circa 10.000 paren hebben bedragen (Evans & Pienkowski 1991). In het noordoosten van het land en in Catalonië was er nog een vrij stabiele, maar gefragmenteerde populatie. Talloze gevaren bedreigen de vogels ook hier, zoals vervolging, vergiftiging, jacht, elektrocutie en eiervverzamelaars. Op de Balearen is de status onzeker en onbekend, terwijl op het eiland Mallorca hun aantal achteruitgaat, maar op Menorca het aantal toeneemt (maximaal 200 paren). Belangrijke broedgebieden en concentraties vinden wij nog langs de Guadalquivir in Andalusië, Aragón, Extremadura en in Castilië en Leon. Op de Balearen broeden de Rode Wouwen in de Sierras Interiør op Menorca (Grimmet & Jones 1989).

Portugal

Evenals de Spaanse populatie gaat de Rode Wouw ook in Portugal sterk achteruit. Tijdens de jongste decennia vond er een sterke reductie van het broedvogelaantal plaats. Een sterke vervolging is daar niet vreemd aan. Pas sinds 1974 is de vogel er wettelijk beschermd. Tussen 1978-1984 werden nog 100-120 paren geteld, maar tegenwoordig zijn er misschien nog een honderdtal paren aanwezig. Ook Evans & Pienkowski (1991) spreken van een achteruitgang en noemen het zelfde aantal. Belangrijke broedgebieden bevinden zich nog in het noorden rond de rivieren Douro, Sabor en Agueda en in het centrale deel van het land in de regio's van Idanha-Nova.

Italië

Ook hier is helaas sprake van een recente achteruitgang van het broedvogelbestand. Wellicht is de Rode Wouw hier vroeger nooit echt zeldzaam geweest en in de jaren twintig zouden ze nog zijn voorgekomen bij Napels. In de jaren zeventig werden ze in vele gebieden echter zeldzaam en er waren in Zuid-Italië nog slechts enkele paren. In Sicilië is deze vogel waarschijnlijk niet zeldzaam, maar in 1982 werden slechts tachtig tot negentig, mogelijk honderd paren geteld. Dat ook op Sicilië het aantal sterk moet zijn gereduceerd, blijkt wel uit de aantallen van 1989,

toen daar nog veertig paren werden geteld, maar in 1990-1991 waren er daar amper nog vijftientig tot dertig broedende paren (Evans/Pienkowski 1991). Hun verspreidingsgebied bevindt zich vooral in zuidelijk deel van Italië, bij Molise, in de Abruzzes en bij de Basilicata. Het meest noordelijke broedgebied ligt in Centraal-Italië rond de Monti della Tolfa. In 1990 zouden hier drie à vier paren broeden. Op Sardinië broeden een twintigtal paren. Ook hier gaat de soort sterk achteruit. In de meeste van deze regio's is het broedsucces laag. Alleen de vogels in Sicilië hebben een hoog reproductiesucces van gemiddeld 2,5 jongen per nest.

Tegenwoordig broeden in geheel Italië maximaal 150-300 (400) paren (Evans & Pienkowski, Gensbøl 1986). Belangrijke overwinteringsgebieden vinden wij in Sicilië, Lazio in Centraal-Italië en de Abruzzes. Italië is een belangrijk overwinteringsgebied voor vele Centraaleuropese broedvogels. Belangrijke broedgebieden vinden wij nog in de regio's Abruzzes, Campania, Basilicata, Calabrië, Sardinië en Sicilië. Kleine aantallen broeden in Toscane, Puglia en Lazio (Grimmet & Jones 1989).

Samenvatting

De Rode Wouw is een op wereldschaal bedreigde stootvogel, die in de toekomst zeker nog veel aandacht verdient en waarvan momenteel de wereldpopulatie maximaal 12.000 à 14.000 broedparen bedraagt. In dit artikel bespraken wij uitgebreid de huidige situatie per regionale (geografische) ligging, en per land en werden de meest recente gegevens welke de auteur van het artikel de voorbije jaren verzamelde, verwerkt. Slechts drie landen beschikken nog over een gezonde, uitgebreide populatie van enkele duizenden paren: Duitsland, Frankrijk en Spanje.

De Oosteuropese populatie is bijzonder laag: hoogstens een vierhonderdtal broedparen. In enkele landen is de soort zo goed als verdwenen als broedvogel. In Noord-Europa is de situatie vrij goed, zoals in Zweden waar nu enkele honderden paartjes broeden, maar in de overige Scandinavische landen vinden we nog slechts een handvol paartjes. In Midden-Europa is de situatie nog vrij goed in Frankrijk, waar maximaal een 3.000 paartjes te vinden zijn en verder in Duitsland, waar in totaal nog rond 4.400-4.700 paren broeden. In Groot-Britannië werd in 1993 een recordaantal broedparen geteld in Wales, waar er nu ruim honderd paren zijn. Sinds 1992 broeden Rode Wouwen nu ook in Engeland en Schotland, dankzij een reïntroductieprogramma. In Zwitserland broeden naar schatting een kleine 300 paren en ook hier doet deze stootvogel het vrij goed. De Benelux-populatie is niet erg hoog, maar wel vrij stabiel. In België broeden nu weer een twintigtal paren in het zuidoosten, terwijl in Luxemburg eveneens een vijftiental paren nestelen. In Nederland is de situatie nog steeds kritisch. Slechts enkele paren broeden hier jaarlijks en de vogels hebben vooral in het noordoosten en zuiden van het land vaak te lijden van vergiftiging. De Zuideuropese populatie wordt vooral gesterkt door de Spaanse kernpopulatie van

ruim 3.000 paren. Enkele honderden paren broeden waarschijnlijk nog in Italië, en slechts een honderdtal in Portugal.

Gelukkig kunnen wij tegenwoordig een positieve, opgaande trend opmerken in het vrouwenbestand in de meeste Europese landen. Door deze lichte toename in enkele van onze buurlanden, krijgen we in de lage landen ook steeds meer waarnemingen binnen, zowel tijdens de

trek als in de winter. Dank zij vele recente zachte winters, overwinteren er steeds meer vrouwen in Midden-Europa. Ook zijn de milieu-omstandigheden verbeterd dank zij het verbod van enkele zeer giftige landbouwvergiftigen, een toenemend prooidierenbestand, een betere stootvogelbescherming in vele landen en dank zij zware inspanningen door Europese vogelbeschermers en onderzoekers.

■ E.G.S. Gadeyne, Roggereep 20, B-9960 Assenede, België.

LITTERATUUR:

- Anselin, A. & K. Devos (1992): Populatieschattingen van Broedvogels in Vlaanderen periode 1989-1991. VLAVICO, KBIN.
- Birdwatch Magazine (1992): Conservation Watch. Vol. 1 (5): 9.
- Collar, N.J. (1988): Birds to Watch, World checklist of Threatened Birds, ICBP Technical publication nr. 8, ICBP Cambridge, UK.
- Conings, A. (1978): Eerste Geslaagde broedgeval van de Rode Wouw in Nederland, Het Vogeljaar 26: 7-9.
- Cramp, S. et al (1980): Handbook to the Birds of the Western Palaearctic, volume 2 Hawks to Bustards, Oxford University Press, UK.
- Davis, P. (1993): The Red Kite in Wales: setting the record straight, British Birds: 86 (7): 295-298.
- De Roeck, E. (1992): Roofvogelvervolgving in Nederland: Milvus 1 (3): 14-19.
- Devillers, P. et al (1988): Atlas van de Belgische Broedvogels, Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen, Brussel.
- Evans, I. (1992): The Red Kite Reintroduction Program: Milvus 1 (3): 5-8.
- Evans, I. & M. Plenkowski (1991): World Status of the Red Kite: a background to the experimental reintroduction to England and Scotland, British Birds: 84 (5): 171-187.
- Gensbøl, B. (1986): Collins' Fieldguide to the Birds of Prey of Britain and Europe, with the Middle-East and North-Africa, Collins, London.
- Glutz, von Blotzheim et al (1971): Handbuch der Vögel Mitteleuropas Band 4: Falconiformes, Aula Verlag, Wiesbaden.
- Grimmet & Jones (1989): Important Bird Areas in Europe. ICBP Technical Publication number 9, ICBP, Cambridge.
- Haverschmidt, F. (1982): Vangst van een Rode Wouw en een Zwarte Wouw in een kraaienkooi. Het Vogeljaar 30: 198.
- Lier, J. van (1983): Rode Wouw broedde in 1982 in Midden-Limburg. Het Vogeljaar 31: 18-19.
- Mebs, Th. (1989): Roofvogels van Europa. Thieme, Baarn.
- Nankinov et al (1991): Information sur la nidification des Rapaces diurnes en Bulgarie: Birds of Prey Bulletin 4 (1991): 291-300.
- Ortleib, R. 1982 (1989): Der Rotmilan, Die Neue Brehm-Bücherei, Ziemsen Verlag.
- Smit, T. & E. Colijn (1988): De Rode Wouw krijgt geen poot aan de tak. Vogels nummer 47: 222.
- Sovon (1987): Atlas van de Nederlandse Vogels. Sovon en CBS.
- Suetens, W. (1992): De Dagroofvogels van Europa. Ed. Du Perron.
- Teixeira, R.M. (1979): Atlas van de Nederlandse Broedvogels. Natuurmonumenten, Sovon.
- Vlaamse Avifauna Commissie (1989): Vogels in Vlaanderen, voorkomen en verspreiding. Vlavico, IMP Bornem.

Vogelwerkgroep Meijendel bestaat 40 jaar

Op 7 december werd het 40-jarig bestaan van de Vogelwerkgroep Meijendel gevierd met een door Duinwaterbedrijf Zuid-Holland aangeboden receptie in het Museon.

In de veertig jaar van haar bestaan heeft de vogelwerkgroep maar liefst 185.000 broedparen geteld in het natuur- en waterwingebied Meijendel. Dit duingebied met een oppervlakte van 2.000 hectare ligt ingeklemd tussen Wassenaar en Den Haag. De vogelwerkgroep heeft in de afgelopen jaren van haar bestaan 100.000 uur vrijwillige betrokkenheid bij het wel en wee van Meijendel getoond. Het is uniek in Nederland dat een vrijwilligersgroep veertig jaar aaneengesloten heeft geïnventariseerd.

Een van de doelen van de vogelwerkgroep was de grote veranderingen die zich in het duin voltrokken als gevolg van de waterwinning, in kaart te brengen. Een belangrijk resultaat van al deze inventarisaties is ook de manier waarop de

oppervlakte-infiltratie in Meijendel wordt vormgegeven. Het zijn vooral de vogelaars geweest die de betekenis van de infiltratieplassen voor de vogels hebben ingezien en verwoord. De waardering voor de waterwinning in het duingebied, die de laatste jaren op vele niveaus in de samenleving is te bespeuren, is voor een belangrijk deel gebaseerd op de rijke broedvogelstand van de infiltratieplassen.

De vogelwerkgroep heeft veertig jaar inventarisatie op een rij gezet. De trend die zij in beeld bracht, liet maar één conclusie toe: het duin groeide in rap tempo dicht. Struweel en bosvogels namen toe en vogels van het open duin gingen achteruit. Deze ontwikkeling was een argument voor Duinwaterbedrijf Zuid-Holland om de begrazing door paarden en runderen in een aanzienlijk oppervlakte van Meijendel te starten. Wil het Duinwaterbedrijf Zuid-Holland een goed beheerder zijn, kan dat alleen aan de hand van langdurig aaneengesloten onderzoek op allerlei terreinen.